

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XXI, 2

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Februar 1974

20 let nazaj

Ena izmed prvih nalog, ki si jih je nadela Slovenska kulturna akcija, je bila prav ustanovitve revije, namenjene ljubiteljem umetnosti, vsem našim izobražencem, ki bi naj tako v esejih kakor v leposlovju posegali med dnevne probleme, našli jasnosti, opore in razvedrila v dneh tako zamotanih miselnih križišč.

Revija... naj bi bila na višini. Pri tem pa ne mislimo na težko umljivo slog pisanja, ampak na izbiro jasno pisanih sodobnih problemov, takih, mimo katerih ne more noben slovenski izobraženec, če hoče zadostiti vprašanju v sebi in v okolju, v katerem živi.

Vsi naši kulturni delavci izven domovine, brez ozira na njih politično pripadnost, so vabljeni, da se strnejo okrog te kulturne revije, katere edina naloga bo skušati reševati v književnosti in znanosti, v čustvu in misli krščanske vrednote v času modernih razvrednotenj, kazati smer skozi sodobni kaos, skozi to nejasno meddobje, katerega prvi del smo sami doživeli in katerega drugi, neznan, čeprav od nas odvisen, se nemočno približuje.

MEDDOBJE, naša nova kulturna revija, ne stopa na mesto nobene druge že izhajajoče revije, katerih vsaka je prenujno potrebna in je le želeči, da kakor vse naše delo v tujini, stremi stalno k popolnejši obliki. Če smo na kaj lahko ponosni, smo lahko na svoj tisk v tujini. Moramo ga podpirati, brati in drugim posredovati. Tako se nam ne bo treba bati, da naši mlajši tonejo v vrvežu velemešta. Vkljub našemu tisku na zavirljivi stopnji, pa vendarle mislimo, da je le velik krog naših izobražencev brez svojega čtiva in nanje se bomo v prvi vrsti obrnili.

Kakor smo po eni strani prepričani, da si nihče ne more jemati kulture v zakup, tako smo prav tako prepričani, da je njen krog dovolj širok in da je v njem samem dovolj prostora.

z o r k o s i m č i č

zakaj nova kulturna revija

g l a s s k a , 1, štev. 2, maj 1954

rojstni dan

TISTI FEBRUAR pred dvajsetimi leti v Buenos Airesu ni bil manj vroč kot je letošnji. In ustvarjalni žar, ki je podnetil peščico slovenskih kulturnikov na ameriškem jugu, da so si drznili v usodni korak USTANOVITVE SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE, ni bil manj živ, kot je živ danes na rojstni dan naše ustanove; živ v vseh njenih rednih ustvarjalnih članih, pa v njenih zares številnih prijateljih po vseh kontinentih. Le zagon, tisti prvinski, rojstni, otroški zagon, ki je bil zmožen bruhati kulturne večere vsak teden ob redni prisotnosti do 150 prijateljev nekje na mestnem robu; gledališke predstave in recitale tudi po dvakrat na mesec; koncertov in likovnih razstav pa celo vrsto; zagon, ki je rodil prave čudeže slovenske publicistike s tremi, štirimi, tudi petimi knjigami na leto, da ne omenjamo, kako je Meddobje takrat k slovenskemu željnemu bralcu prihajalo zares pogosto; tisti deški, pozneje mladeniški zagon, pravim, se je na pragu v tretje desetletje naše SKA nekako umiril, uravnal, utrdil. Kulturna akcija si je kljub začetnim težavam, mnogemu nasprotovanju, zadostnemu nerazumevanju, le utrla pot k slovenskim ljudem zunaj domovine Slovenije. Nerežimska, večinska Slovenija od Ljubljane do Maribora, od Jesenic do Črnomlja pa je njeno rojstvo in njeno poznejše delo pozdravila z velikim upanjem, ga spremljala in ga še spremlja z mnogimi izkazi iskrene zavzetosti, priznanja, spoštovanja, bodrila in ljubezni.

Z resnimi načrti se je že ob samem rojstvu Kulturne akcije sprožilo tudi resno delo. Z resnim delom pa vredne stvaritve. Kdor ima oči, jih lahko vidi. Niso skrite. Sodelavcev ni manjkalo. Nazadnje: vsak član ustvarjalec, kot smo jih zvali takrat, je vedel, da s svojim delom pri SKA in v SKA dejansko sebi ustvarja; da dejansko ustvarja to, česar bi v nobenem drugem organizatoričnem sklopu v zdomstvu ne mogel. Kajti nobena druga slovenska ustanova v zdomstvu ni imela v svoji zasnovi in namenih in poslovanju zgolj kulturnega dela; zgolj pospeševanja, pobujanja in prizadevanja za plodno, poklicno rast slovenske umetnosti in znanosti v zdomstvu.

Slovenska kulturna akcija se je 1954 rodila iz življenjske nuje slovenskega umetnika, pesnika in pisca, filozofa in teologa, zgodovinarja in znanstvenika, glasbenika in gledališčnika, slikarja, kiparja in arhitekta – po lastni kulturno ustvarjalni skupnosti, ki naj mu je ne samo v moralno, marveč tudi v gmotno in organizatorično oporo pri ustvarjalnem delu; ki naj hkrati skrbi, da se bo slovenski zdomski svet bolj zanimal za svojega kulturnika, bolj cenil njegovo delo, bolj spoštoval njegov donesek k vredni ohranitvi slovenstva in njegovega genija, kot pa je delal do tistih dni. V obojem je Kulturna akcija uspela: povezala je v svoj krog zdomske kulturne ustvarjalce po vseh kontinentih; pritegnila si je vredne sodelavce iz slovenskega zamejstva; Buenos Aires pa je spremenila v nekakšno središče, odkoder so šle v slovenski zdomski, sem pa tja tudi v nezdomski svet mnoge vredne kulturne pobude, mnoge ustvarjalne zasnove, mnogi umetniški, posebno knjižni, revialni in likovni dosežki. Med slovenskim zdomstvom, razmetanim po vseh kontinentih, pa je Kulturna akcija s svojim pojavom pobudila zanimanje in ne nazadnje pravo vrednotenje in ljubezen za stvaritve slovenskega duha v svobodi.

Rojstni dan Slovenske kulturne akcije – njena dvajsetletnica februarja 1974 – je primeren trenutek, da ustanova premeri svoje sile; zarezhe nove brazde v čas, ki ga živi; ne obsedi samodopadljivo na že ustvarjenem, temveč si poišče novih možnosti za ustvarjalno izraznost sredi slovenskega zdomstva; s tem pa vredno zapiše svojo pojavnost v anale slovenske kulturne zgodovine – nepristranske, čezstrankarske in čezosebne, nerežimske: tiste, ki jo bo nekoč pisal svoboden zgodovinar, ki se bo – o tem ne dvomimo – prizadevno in veselo pomudil pri teh dvajsetih letih ustvarjalne sile slovenskega zdomstva, pri tem izrednem kulturnem pojavu, ki mu preprosto in na kratko pravimo SKA, pri kulturni ustanovi, kakršne si večje, silnejše, vplivnejše, predvsem pa gmotno bogatejše tuje zdomske skupnosti niso ne znale, ne zmoгле privoščiti.

Ustvarjalci v Kulturni akciji si ob 20-LETNICI svoje najljubše ustanove želimo ves božji blagoslov na svoje delo. Ustanovi pa, ki nas živi in ki jo živimo zvesto kličemo: ŠE DVAJSET, ŠE DVAJSET LET!

m t

lazarist **Ladislav Lenček** je februarja letos naštel **60 LET** svoje mladosti. Tako natesno je povezan z rojstvom, rastjo, življenjem in ustvarjalno dejavnostjo v Slovenski kulturni akciji, da si je brez njega ni mogoče predstavljati: je njen ustanovnik, vsa leta njen blagajnik, njen založnik, tiskar, najživahnejši njen publicist, skrit, a prav gotovo najradodarnější njen meceni, njen dejanski motor, živec in organizatorični ogenj, ki – zahvaljen Bog za to! – ne ugasne.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA želi **Ladislavu Lenčku** za njegovih 60 plodnih in po delih tako zares bogatih let ves božji žegen. V dar pa mu poklanja svojo iskreno zahvalo za tihe, nepoznane, majhne in velike žrtve, za vse do zdaj opravljeno rajši skrito kot očito, a več kot veliko delo v slovenski zdovski kulturni skupnosti.

LADO! Še mnogo, mnogo plodnih in zdravih let – Bogu v čast kot duhovnik, slovenskemu zdomstvu v ponos kot njegov vreden kulturnik!

tvoji perjatli od s k a

editorial

na pot

13. februarja 1974 so boljševiški samodržci v Kremlju enega največjih umetnikov našega stoletja Nobelovega nagrajenca za književnost ruskega pisatelja **ALEKSANDRA SOLŽENICINA** razglasili za izdajalca, mu odvzeli državljanstvo in ga pognali čez mejo. Solženicin se je zatekel v svobodo. Z vsem gostoljubjem ga je sprejela Švica, ki bo poslej njegov dom. Pod švicarskimi vršaci bo čakal z milijoni vred svobodo po komunističnem terorju zaslužnjega ruskega, slovanskega, azijskega, pa tudi slovenskega sveta.

un hombre sin miedo

AUN contemplado con el mínimo de objetividad, el del escritor Alejandro Solženicin, a quien se despojó de su ciudadanía y se expulsó de la Unión Soviética, es un caso caracterizado por un fondo estremecedoramente dramático, rayano en la tragedia, además, de arrastrar consigo graves implicancias políticas, confirmatorias del desamparo en que se encuentran los derechos humanos en los países en que nada escapa al poder omnimodo y arbitrario instalado en el gobierno. Es, en realidad, el caso del hombre que sin otra arma que su coraje civil, se enfrenta, sin engañarse con respecto al inevitable sacrificio que lo espera, al aparato diabólico, vengativo e impiedoso de un Estado que ha hecho del terror y la violencia sus normas habituales para sofocar cualquier resistencia legítima o cortar, apenas insinuado, el menor gesto de rebeldía.

No podía ser distinto al conocido, en consecuencia, el epílogo del tremendo suceso de que fue protagonista el ganador del premio Nobel de literatura. Pero ha de reconocerse, a pesar de todo, que gravitó en su favor el apoyo virtual de la opinión pública del mundo, porque si no hubiese sido así no estaría a estas horas en Suiza, rodeado de seguridad, de atenciones y de la consideración que merece por sus altos dotes intelectuales. Estaría en un campo de concentración, constreñido a realizar trabajos forzados, a alimentarse con lo indispensable y a soportar el trato riguroso de los guardianes. En una palabra: por una suerte de milagro se salvó de repetir la alucinante experiencia que vivió en la época de Stalin en una de esas barracas desoladas como un páramo y más crueles, por su régimen, que los presidios. La dura, la horrorosa existencia que llevó a Solženicin como recluso en una gélida mazamorra siberiana y las observaciones que fue recogiendo de sus propias penurias y de las de sus compañeros de infortunio, las volcó en un libro, "El archipiélago de Gulag", editado en París en 1973. Desde que apareció la obra, el Kremlin, símbolo de lo que es el comunismo en función gobernante, lo acosó sin pausa, lo persiguió tenazmente, como si fuese un enemigo capaz de poner en peligro la estabilidad del imperio marxista o la de sus conductores de turno. Ninguna amenaza dejó de ensayarse contra el ilustre creador y cuando se agotó el caudal de recursos intimidatorios, visto el resultado negativo de la ofensiva destinada a mellar su dignidad y a obligarle a entonar la palinodia, se optó por aplicarle las dos medidas consignadas. Pero más allá de éstas, el episodio señala claramente que aquí ha triunfado el hombre sin miedo y que el paraíso soviético reiteró su antigua imagen de infierno.

neustrašen mož

RECIMO, da zremo na vse samo z zrnem nepristranosti, se nam primer pisatelja Aleksandra Solženicina, ki so mu vzeli državljanstvo in ga izgnali iz Sovjetske zveze, razkrije kot do srha dramatična usodnost, skoraj že tragedija, če odmislimo pri vsem še težke politične naveske in spletke, ki samo potrjujejo brezpravje človekovih pravic v deželah, kjer se prav nič ne izmuzne vsemogočni, samodržni oblasti teh, ki si laste vlado. Res, tu gre za moža, ki se je, oborožen edinole z lastno moralno močjo, oščiten edinole s svojim osebnim pogumom, ne da bi si delal utvare o neogibni žrtvi, ki ga bo veljala, drznil upreti zlokobnemu, maščevalnemu in brezsrčnemu aparatu države, ki je za svoj najvišji zakon ustoličila teror in nasilje, da zaduši z njima vsakršen postaven odpor, v kali zatire, če se je bil le nakazal, vsak najmanjši vzgib upornosti.

Zato pa tudi ni mogel biti drugačen, kot je bil epilog te strahotne prigrade, katere protagonist je Nobelov nagrajenec za književnost. Tako ali drugače, pribiti velja, da mu ni malo koristila dejanska opora svetovnega javnega mnenja: če bi te ne bilo, bi v teh trenutkih prav gotovo ne bil na varnem v Švici, sredi pozornosti in spoštovanja, ki si ju je bil zavoljo svoje visoke duhovne darovitosti prav zanesljivo zaslužil. Bolj verjetno bi bil kje v koncentracijskem taborišču prikovan na prisilno delo, obsajen na najbolj pičlo žlico, izpostavljen na milost in nemilost svojim čuvarjem. Z drugo besedo: skoraj po čudežu je ušel ponovitvi pretresljivega izkustva, ki ga je živel za Stalinovih dni v eni tistih mrtvaških barak, po vzdušju strahotnejši od vsake ječe. Trda, grozotna leta, ki jih je bil Solženicin preživel kot kaznjeneec tam nekje v zaledeneli sibirski kalibi, je z lastnimi in svojih nesrečnih sodrugov spoznanji zbral v knjigi „Arhipel Gulag“, ki je za konec 1973 izšla v Parizu. Komaj je knjiga zagledala dan, ga je Kremelj, simbol tega, kar je komunizem, kadar je na vladi, zasledoval noč in dan, divje preganjal, kot da gre za sovražnika, ki je zmožen spraviti v nevarnost samo trdnost marksističnega imperija ali njegovih trenutnih gospodarjev. Ni je bilo grožnje, ki bi ne zatela slovitega ustvarjalca; ko pa so jim grožnje pošle in so strahovalci spoznali, da možu poštenja ne zlomijo in da ga ne uklonijo k javnemu kesanju, so segli po že znani dvojni kazni. Visoko nad to dvojno ponižavostjo pa nam ta dogodka zanesljivo priča, da je tu zmagal neustrašen mož; sovjetski paradiz pa je spet pokazal svojo staro podobo – pekla.

pred 125 leti je umrl france prešeren, njegov genij živi

Da bi nebesa milost nam skazale!
Otájat Krajna našega sinove,
njih in Slovencev vseh okrog rodove,
z domač' mi pésmam' Orfeja poslále!

Da bi nam srca vnel za čast dežele,
med nami potolažil razprtíje
in spet zedínil rod Slovenšč'ne cele!

Da b' od sladkote njega poezije
potihnil ves prepír, bilé vesele
viharjev jeznih mrzle domačije!

(iz Venca, 7. sonet)

FRANCE GORŠE: PESNIK FRANCE PREŠEREN

prešernovci 1974

Za največji slovenski kulturni praznik – obletnica smrti **FRANCETA PREŠERNA**, letos že 125. obletnica – je komisija za podelitev vsakoletnih **Prešernovih nagrad** odmerila letošnje temle slovenskim umetnikom:

Pianist, skladatelj, glasbeni pedagog in muzikolog **profesor MARIJAN LIPOVŠEK** je prejel nagrado za svoje delo na področju glasbene umetnosti. Težko si je misliti sodobno slovensko glasbo in njeno odločilno prisotnost v slovenskem umetniškem razponu brez Marijana Lipovška. S svojim posegom v naše glasbeno življenje je naravnost markatno v zadnjih štiridesetih letih vplival na njegov razvoj. Njegov skladateljski opus predstavlja enega najpomembnejših dosežkov naše glasbene kulture. Kot pianist je poznan kot izrazit komorni inštrumentist, odličen klavirski spremljevalec virtuoza. Kot glasbeni kritik pa je odločilno pomagal do bistrenja pojmov v slovenski muzikologiji in glasbeni izraznosti. Pedagog je dolga leta na konservatoriju najprej, pozneje pa na Glasbeni akademiji je vzgojil vrsto odličnih sodobnih slovenskih glasbenikov, posebno mlajšega rodu.

Gledališki in filmski igralec **BERT SOTLAR** je prejel na-

grado za filmsko igro. Kot filmski igralec je Sotlar močna osebnost ne samo v slovenskem in jugoslovanskem, marveč tudi v sodobnem evropskem, posebno nemškem filmu. Posebej je nagradna komisija omenila njegovo monumentalno upodobitev najprej v televizijski nadaljevalki in pozneje v novem slovenskem filmu *Cvetje v jeseni*. Kot gledališki igralec z zavirljivimi uspehi nastopa v ljubljanski in beograjski Drami. Igralec-umetnik se Sotlar zataplja v navadne ljudi, ustvarja like vsakdanjega človeka, ki jih bogati s preprostostjo in z ognjem globoke umetniške ustvarjalne notranjosti.

Slovenski tržaški rojak akademski slikar **LOJZE SPACAL** je nagrado prejel za svoj grafični in slikarski opus. Slikar se je s svojimi kreacijami odlično uveljavil ne le v slovenskem, marveč tudi v evropskem kulturnem prostoru. Je podobar-poet slovenskega Krasa in njegove mistike. Ustvaril si je samostojen umetniški slog, ki ga veže na avantgardistične zajetke primorskega umetniškega kroga po zadnji vojni. Pomembno je, da je slovenski umetnik iz zamejstva prejel najvišjo slovensko kulturno odliko.

Hkrati z vsakoletnimi nagradami podelijo še posebne manjše nagrade iz **Prešernovega sklada**. Letos so bili iz tega sklada odlikovani tile:

Marijan Gnamus, za digitalni inštrument „Digimer“. – Igralka mariborske Drame **Angela Janko-Jenčičeva** za naslovno vlogo v Vladimirja Levstika drami *Kastelka*, pa za vlogo krčmarice v drami *Lažna Ivana* dramatika Andreja Hienga. – Arhitekt **Jože Koželj** za parkirno poslovno hišo Ljubljana 73. – Akad. slikar **Avzugst Lavrenčič** za svoj likovni opus. – Klavirski trio **Lorenz** – Primož, Tomaž in Matija, za

koncertne uspehe doma in na tujem. – Režiser **Dušan Mlakar** za režijo Cankarjevih Romantičnih duš in Smiljana Rozmana drame *Zvonovi ter Andreja Hienga Lažne Ivane*. – Arhitekt **Dušan Moškon** za osnovno šolo „Peter Kavčič“ v Škofji Loki 1973. – Operna pevka **Bogdana Stritarjeva** za svoje pevsko delo. – Pesnik **Veno Taufer** za svojo pesniško zbirko *Prigode*. – Filmski snemalec **Žaro Tušar** za filmsko kamero, posebno pri televizijskih oddajah in filmski nadaljevalki *Cvetje v jeseni*. – Akad. slikarka **Jelica Žuža** za svoj slikarski opus.

nobelove nagrade 1973

Tradicionalne Nobelove nagrade je s pompozno ceremonijo 10. decembra lani v Stockholmu nagrajencem slovesno izročil švedski kralj Karel Gustav po odločitvi švedske kraljevske akademije, ki po Nobelovem naročilu nagrade vsako leto podeli. Nagrade je letos prejelo deset eminentnih svetovnih kulturnikov, od književnikov do znanstvenikov. Za nova dognanja na področju fizike so nagrado prejeli Ivar Giaver (po rodu Norvežan) in Leo Esaki (po rodu Japonec), oba iz ZDA, pa angleški znanstvenik Brian Josephson.

Za raziskave v kemiji ta bila nagrajena nemški znanstvenik Ernst Otto Fischer in njega angleški sodrug Geoffrey Wilkinson.

Za dosežke z medicinskih ved so bili nagrajeni: nemški raziskovalec Karl von Frisch, avstrijski zdravnik Konrad Lorenz in njun holandski drug Nikolaas Tinbergen.

Na področju ekonomskih ved so nagrado priznali ruskemu v ZDA živečemu ekonomistu Vasiliju Leontijevu.

Slovito nagrado za književnost je prejel avstralski pisatelj Patric White iz Sidneya. Podelitev je komisija utemeljila z zatrdom, da gre pri nagrajencu za pisatelja „epične in psihološke umetnosti, ki vnaša nov svet v svetovno književnost“.

Podelitev nagrade za mir pripada po Nobelovem naročilu Norveški kraljevski akademiji. Deležna sta je bila tokrat zunanji minister ZDA prof. Henry Kissinger in severnovietnamski delegat pri lanskim mirovnih pogajanjih za sklenitev premirja v Vietnamu Le Duc Tho. Le-ta je nagrado odklonil z izjavo, da je ne more sprejeti, „ker v Vietnamu še ni miru“. Ni pa sprejema nagrade izključil za kdaj pozneje...

frank f. bükvič, ljudje iz olšnice

zbirka novel, ki je izšla 1974 pri slovenski kulturni akciji v buenos airesu kot njena 87. publikacija; spodnji odlomek je sklepni prizor novele „upanje“

OLŠNICANE so prignali pozno popoldan, ko je Glatštajn že upal, da jih sploh ne bo, ker so jih nacisti poslali naravnost v taborišče, potem ko so iz transporta pobrali starce in pohabljenca.

Ko pa je v gruči zagledal Igorja in Kurtija, se mu je kljub mrzlemu jesenskem vetru jelo potiti čelo.

„O Bog, Bog! Me nisi že zadosti kaznoval?“ je dahnil ves prestrašen.

Kaj naj stori, da ju reši smrti? Smrt pod Kärntnerjevimi prhami je neizbežna. Je rešitev sploh možna? se je spraševal z bolečino in s strahom v srcu, kajti noben jetnik, ki so ga nacisti poslali v zloglasno kopalnico, se doslej ni izmuznil. Glatštajn je zaman lovil misli in iskal rešitev.

Solznih oči je gledal sinova, ki ga še nista opazila. Od naporne poti in pomanjkanja potegnjenih in bledih obrazov sta bila resna in zamišljena kot odrasli ljudje, ki so že spoznali resnično življenje.

Da bi mu esesovci pomagali in otroka rešili, tega niti misliti ni upal. Samo Kärntner ju lahko reši, toda Kärntner ni samo zagrižen nacist, ki slepo izpolnjuje vsa povelja, temveč tudi zver, ki ji je umor dušna hrana.

„Apuš, hej, apuš!“ sta mu zaklicala veselo, brž ko sta ga zagledala. Žalost in zamišljenost sta v hipu izginili. Čez obraz se jima je razlila radost, podobna soncu, ki se po dolgih deževnih dneh nenadoma prikaže izza oblakov. V trenutku je bilo pozabljeno vse gorje. Njun apuš je tukaj. Odslej jima bo dobro. Ne bosta več ne lačna, ne žejna. Toplo jima bo in nihče ju ne bo upal nahruliti ali celo udariti. Apuš bo skrbel zanju in ju ščitil.

„Igor! Kurti! Ljubčka!“ Glatštajn si kar z rokavom obriše mokre oči.

„Igor, dragec! Kurti, moj zlati sinko!“

Glatštajn še nikdar v življenju ni občutil toliko ljubezni in bolečine hkrati. Tako močno stiska sinova, da jima pohaja sapa.

V oblačilnici bi ju lahko skril in potem z oblekami vred naložil na voz in odpeljal v skladišče. Iz skladišča bi ju potem že kako pretihotapil v taborišče. Toda vpricho esesovcev ne bo šlo. Tudi v stavbi sami ali za stavbo ju ne more skriti. Nihče ne sme iz oblačilnice. Pri izhodu stoji esesovec z napeto brzostrelko. Povsod so esesovci. Menda jih je več kot jetnikov. Kärntner se boji novega upora, zato je podvojil straže.

Pravkar je stopil v oblačilnico Kärntner. Danes je posebno zverinski. Njegov obraz še nikdar ni bil tako sladek. Toda za medeno masko se skriva strašno sovraštvo do Judov. Njegov obraz je kot nalašč ustvarjen za to, da bi človek do onemoglosti pljuval vanj.

Glatštajn ve, da je usoda njegovih sinov v Kärntnerjevih rokah, toda Kärntner ni človek.

„Apuš, žejen sem!“ pravi Kurti.

„Tudi jaz, apuš,“ prosí Igor. „Že tri dni nam niso dali vode.“

„Voda je tukaj nepitna. Zbolela bi. Samo še malo potrpite. V taborišču bosta dobila čaj,“ ju tolaži Glatštajn in gleda Kurtija, ki trepeče od mraza.

„V taborišču tudi mraza ne bosta trpela. V barakah je toplo, delati vama pa ne bo treba. Tudi lačna ne bosta. In čez nekaj tednov pojdemo domov. Vojna ne bo več dolgo trajala. Vsi pravijo, da bo za božič že vsega konec. Potem pojdemo k mami in k šarolti.“

Igor in Kurti mu pritrjujeta.

„Schnell! Schnell! Das Wasser ist schon warm,“ priganja jo jetniki delavci.

Igor in Kurti sta si slekla suknjiče in jih hočeta obesiti na obešalniki.

„Moj Bog, ne bi se smela sleči! Kdor se sleče, je zapisan smrti,“ prešine Glatštajna. „Oblecita se!“ ju nagovarja. „Vidva se ne bosta kopala. Voda je premrzla, prehladila se bosta. Zvečer se bosta kopala. V taborišču je večja kopalnica.“ Glatštajn kar naprej tuhta, kako bi ju rešil.

Če bi ju lahko spravil iz oblačilnice in pretihotapil v taborišče, bi mu tam bilo že pomagano. Kapo Fröhlich,

kateremu že dva tedna skrivaj daje zlate zobe in krone, bi se lahko zavzel za otroka. A kako priti mimo esesovcev?

„Gremo! Gremo!“ vpije Fröhlich. Danes je posebno glasen, kajti okrog njega je le preveč esesovcev.

V povračilo za uslugo, ker mu je skrivaj dajal zlato, ga Fröhlich pri delu ni priganjal. Ali je bila to sploh usluga v primeri z nevarnostjo, ki se ji je izpostavljal, ko je tiho-tapil zlato v taborišče? Če bi ga odkrili, mu petindvajset palic in teden dni v samici ne bi ušlo. Zdaj se mu zares lahko oddolži. Reši naj mu sinova, on mu bo pa nanosil še več zlata.

„Kaj je, Valentin? Ničesar ne odgovoriš. Ali si gluha?“

„Saj, saj,“ pravi Glatštajn odsotno, ne da bi vedel, kdo iz Olšnice ga je nagovoril.

„Schnell! Schnell!“

„Herr Fröhlich, moja dva sinova sta med jetniki,“ reče kapoju in pokaže na Igorja in Kurtija. „Kot Boga vas prosim, pomagajte mi in rešite ju! Z zlatom vas bom zasul.“

Fröhlich pogleda otroka, potem pa se obrne h Glatštajnu in odkima: „Žal ne gre. Kärntner je tukaj.“

„Prosim, Herr Fröhlich!“

„Tudi če bi njega ne bilo, ne bi šlo. Blaznost je, da sploh mislite na rešitev.“

Glatštajn uvidi, da sta otroka izgubljena. Kot utopljenec, ki se lovi za rešilno bilko, stopi pred Kärntnerja. Ves razburjen in prestrašen niti ne ve, kaj mu govori. Le to ve, da bo za Kärntnerja napravil vse, še stotisoče Judov bo zvabil v njegovo kopalnico, samo če podari sinovima življenje.

Glatštajn pokaže z roko na Igorja in Kurtija. Vidi, da sta se medtem slekla. Celo milo držita v rokah. Med zadnjimi v gruči se pomikata proti celici smrti.

Kärntner se preneha smehljati. Menda ne more razumeti, kako si je Jud sploh drznil stopiti predenj in ga nagovoriti. Ko pa vidi Igorja in Kurtija, razume, za kaj gre, in se spet medeno nasmehlja.

„To ne gre, Glatštajn! Vsi Judje se morajo skopati, preden jih pošljemo v taborišče,“ reče nesramno in se Glatštajnu kar naprej smehlja.

„Igor! Kurti! Tukaj ostanita! Nikar ne hodita v kopalnico!“ plane Glatštajn k otrokoma in se ves obupan vstopi mednju in esesovce.

„Was ist los? Was ist los?“

Glatštajn ne ve, kaj počenja. Samo to ve, da mora ohraniti svoja otroka pred smrtjo, naj ga stane kar hoče. Ne zaveda se, kdaj je sunil v esesovca, ki je rinil Igorja in Kurtija v kopalnico. Takoj so esesovci okrog njega. Mlatijo ga s palicami po glavi, suvajo s pestmi v obraz, porivajo z brzostrelkami v celico smrti. Igor in Kurti glasno zajočeta. Glatštajna zalije kri. Udarci kar naprej padajo po njem. Z nadčloveškimi močmi jih vrača in brani otroka. Delavci jetniki so se prestrašeni umaknili. Prepričani so, da je Glatštajn zblaznel. Glatštajn pa se upira in bije s pestmi po esesovcih, ki ga brž obvladajo in vržejo v celico. Za njim padeta vanjo Igor in Kurti.

Glatštajn je padel na tla; pobere se in plane naglo k vratom. A vrata so že zapahnjena. Dvakrat, trikrat udari s pestjo po hrastovem lesu, potem pa se ves nesrečen vda v usodo. Poln bolečine objame sinova, ki še vedno jočeta, in ju stisne na prsi.

Ko se je v oblačilnici uprl esesovcem, je še upal, da mu bo srenja priskočila na pomoč. V gneči bi esesovcem izrgali brzostrelke iz rok in jih pobili. Potem bi osvobodili vse taborišče. Bile so le blazne misli, daleč od vsake stvarnosti. Srenja sploh vedela ni, za kaj je šlo. Nacistične potegavščine do zdaj še nihče ni spregledal. Še vedno dvomijo, da bi bile prhe ponarejene. Prepričani so, da bo iz njih brizgnila topla voda in da se bodo kopali.

Glatštajn objame Igorja in Kurtija okrog glave in jima zakrije oči, da ju obvaruje pred prihajajočo grozo.

Nekdo je prepoznal potegavščino in se je zavedel, kaj se bo zgodilo. Zagnal je krik in jel mlatiti po vratih. Nekaj jetnikov se mu je pridružilo.

Kol Ode Bavevay Penima
Nefeš Jehudi Homija...

zapoje Glatštajn iz vsega grla, da bi preglasil vpitje na smrt prestrašenih jetnikov.

Ulfaatej Mizrah Kadima
Ajin Lecijon Cofija...

Glas se mu trese v strahu za otroka in od razburjenja. Tako lepo kot zdaj še nikdar v življenju ni pel. Njegov bariton doni mogočno kot orgle in preglasi klice drugih jetnikov, ki drug za drugim utihnejo in prisluhnejo pesmi.

Na strehi se je odprla lina. Glatštajn vidi esesovca, ki se je sklonil nad odprtino in ves zamaknjen nad petjem pozabil vreči kroglice v celico.

Glatštajnov glas je bolj in bolj mogočen in pretresljiv. Nekdo se mu pridruži. Najprej pojeta dva, potem trije, še trenutek, pa vsa srenja kot en mož poje mogočno pesem „Hatikvah – Upanje“.

Ode Lo Auda Tikvatenu
Hatikvah šinot Alpajin
Lihjot Am Čofši Bearcenu
Erec Cijon Jerušalajim.

Dokler bo bilo judovsko srce
in bo naše oko zrlo na sionski grič,
bo živel naš starodavni up,
da nekdanj postanemo svobodno ljudstvo
v Jeruzalemu, v deželi sionski.

Glatštajn stiska sinova k sebi in poje, čeprav ga prične dušiti v grlu in se mu trgajo pljuča.

Menda je pel še potem, ko se je zrušil in potegnil za seboj otroka, ki sta se ga še v smrti polna ljubezni oklepala.

NOVELE in črtice LJUDJE IZ OLSNICE je uredil in z kritično literarno zgodovinsko razpravo pospremlil dr. Tine Debeljak. Ker bo Glas v eni prihodnji številki objavil daljši urednikov razgovor s pisateljem, v dopolnilo gornjemu odlomku, ki je gotovo najbolj mojstrsko in patetično dramatično popisan knjižni prikaz nacizma kot največjega zla vseh časov, našim bralcem ponatisnemo kratko oznako pisatelja in njegovega dela, kot ga je na ovoj tega zajetnega knjižnega darila Slovenske kulturne akcije napisal urednik zbirke.

„Frank F. Bükvič je Prekmurec, rojen leta 1923 v Puconcih pri Murški Soboti. Doživljal je v letih 1941-1945 burno življenje pod madžarsko in nemško okupacijo. Kot abiturient murskosoboške gimnazije in medicinec graške univerze je bil nenehno pehan v ječe in taborišča, odkoder je nekajkrat ušel. Ob zadnjem pobegu so ga Madžari obsodili na pet let ječe, ki naj bi jih odsedel po vojni. Poslali so ga na rusko fronto, pa so ga sovjetski vojaki poslali nazaj v Jugoslavijo, kjer je vstopil v partizane kot nacionalist, da bi se boril za slovensko Porabje. Po vojni se je vpisal na medicinsko fakulteto v Ljubljani, a je že maja 1946 pobegnil čez mejo v zdomstvo.

V Gradcu je doktoriral iz gospodarskih in političnih ved. Ko

pa se je 1953 naselil v ZDA, je v New Yorku doktoriral še iz germanistike. Zdaj je profesor nemške in sovjetske literature na jezuitski univerzi v Fairfieldu.

Kot 23 letnik je v Gradcu izdal 560 strani obsegajoč roman v štirih delih **Brezdomci**, ki je njegov literarni prvenec. V romanu popisuje odporniško gibanje proti okupatorju v Prekmurju. Knjiga je v mnogočem svojsko literarno delo slovenskega zdomstva.

Prav tako svojevrstna je tudi pričujoča njegova druga knjiga **Ljudje iz Olšnice**. V nji odkriva Bükvič v slovenski književnosti dozda neznan svet, namreč razmerje prekmurških Slovencev do tamkajšnjih Židov samih, preden so jih nacisti pod sam konec vojne usmrtili v oswienčimskih plinskih celicah. Ljudje iz Olšnice so ljudje iz Murske Sobote – današnje ime za staro Olšnico – in njihove usode med okupacijo. V glavnih novelah je snov razmerje Slovencev do Žida (Papirničar Aleš) in usoda Žida v Prekmurju (Upanje). Nazorno opisovanje, široka tipičnost in dramatična napetost zgodbe so odlike tega dozda malo poznane slovenskega zdomskega pisatelja.

Prijeten, sodoben ovitek je knjigi (320 strani) poskrbel arh. Marjan Eiletz

slovenska kulturna akcija

za svojo **20. obletnico**

vabi vse slovenske rojake —

prosi vse svoje prijatelje —

poziva vse svoje redne in podporne člane —

da ji ob njenem življenjskem prazniku naklonijo svoj

jubilejni dar

LE z razumevanjem, s priznanjem in z velikodušno pomočjo svobodne slovenske kulturne ustvarjalnosti žejnih slovenskih rojakov v zamejstvu in zdomstvu, ki so od rojstva Slovenske kulturne akcije pozdravili njeno pojavnost in razumeli njeno poslanstvo v slovenskem kulturnem prostoru, smo zmogli delati in vztrajati teh dvajset gmotno več kot težavnih, po ustvarjenih sadovih naše dejavnosti pa več kot bogatih let.

20 – LETNICA SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE je vreden in primeren jubilej, da nam vsi naši prijatelji s svojim gmotnim darom omogočite delo še za novih 20 let.

Z vašo gmotno pomočjo, rojaki, živi zlahtna dejavnost slovenskega kulturnika v svobodi. Brez nje je slovenska kulturna plodnost v velikem svetu zapisana smrti.

VSE DAROVE, ki jim pristavite, da so namenjeni 20-letnici Slovenske kulturne akcije, bomo v Glasu sproti objavljali na posebnem mestu. Naslavljajte jih — po pošti **samo s čekom!** — le na ime našega blagajnika: **Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Bs. Aires, Argentina**

V DOPISU iz Beograda, ki je bil objavljen 11. januarja 1974 v The Washington Post, je njegov zunanje-politični dopisnik Duško Doder zapisal, da „se je v prvem komentarju o novi knjigi Aleksandra Solženicina o sovjetskem terroju vodilni jugoslovanski dnevnik danes presenetljivo postavil na stran sovjetskih kritikov ruskega pisatelja“. Doderjevo poročilo se je nanašalo na beograjski dnevnik Politika. Kmalu pa so tudi drugi listi v Jugoslaviji začeli sovražno pisati o knjigi – gre za prva dva dela najnovejšega Solženicinovega spisa Otočje Gulag – in o njenem avtorju.

Ni čudno, da se je na videz uslužni jugoslovanski privzem sovjetskega partijskega stališča o Solženicinovem razkritju terorističnega bistva in zgodovine sovjetskega političnega sistema zdel presenetljiv tistim na Zahodu, ki so več kot dvajset let ohranjali površne, skoraj romantične sodbje o povojni Jugoslaviji kot deželi, ki je izšla iz junaškega odpora v drugi svetovni vojni napol razdejana in napol podvržena ter je nato v sporu med Stalinom in Titom in po njunem razhodu v letih 1948-49 ponovno uveljavila svojo polno neodvisnost.

mednarodno-politični položaj

Če se bodo raznovrstne drugotne neznanke v bližnji bodočnosti ugodno zaobrile, se utegne ta optimistični pogled na Jugoslavijo izkazati kot osnovno potrjen, kolikor gre za razmerje sil in vplivov v Srednji in Vzhodni Evropi. V današnji Jugoslaviji ni videti pomembne politične skupine, ki bi v primeru Titove smrti mogla ali hotela potisniti Jugoslavijo nazaj v sovjetski blok, iz katerega je bila izključena leta 1949. Zgodnji povojni sovjetsko-jugoslovanski spor je zapustil za seboj preveč krvavih madežev, sovraštev, strahu, razočaranj in drugih nepozabnih izkušenj, ki so nepopravljivo prizadele tudi v Moskvi šolano staro gardo jugoslovanske partije. Tudi ni nobenega dvoma, da povojni rodovi v Jugoslaviji, tako v partiji kot zunaj nje, nimajo najmanjšega nagnjenja, da bi postali del sovjetskega imperija. Samo uspešen prosovjetski vojaški udar ali invazija bi utegnili potegniti Jugoslavijo v sovjetski sklop.

notranji partijski razlogi

Razloge za sovjetsko-jugoslovansko sozvočje o Solženicinovi novi knjigi je treba iskati v notranjih značilnostih komunističnega režima v Jugoslaviji. Najljubše branje Otočja Gulag omogoča to razlago. Ključ je najti v dveh pomembnih točkah Solženicinove knjige: v oni, ki govori o vlogi Lenina kot zasnovatelja terorističnih prvin sovjetskega režima, ter v tisti, ki odkriva ozadje in usodo generala Vlasova in njegovih vojakov.

V nasprotju s prevladujočim mnenjem, da so teroristične značilnosti sovjetskega sistema bile Stalinova iznajdba in ne Leninova zapuščina, nas Solženicinova knjiga opominja, da Lenin ni bil le oče in arhitekt manjšinske vladavine samoderžne elitne skupine komunistične partije, temveč je tudi zasnoval in izoblikoval njene teroristične pripomočke, ki jih je imel za potrebne, če je hotel zavarovati svojo zgradbo Marxove „diktature proletariata“. Solženicin v svoji knjigi tudi navaja primere in epizode množičnega političnega terorja v letih, ko je Lenin osebno vodil boljševiško partijo in vlado.

Solženicinova obtožba Lenina je morala zelo zaskrbeti beograjsko staro gardo, ki si je decembra 1971 ponovno uzurpirala nadzorstvo nad partijo in vlado v Jugoslaviji. Ta skupina namreč opravičuje svoje novo nasilje, vključivši široke čistke, v imenu maksizma-leninizma. Leninizem je še prav posebno poudarjen v novih naporih stare garde, da bi privila notranjo disciplino v partiji in partijsko oblast nad deželo v smislu vseobsegajočega leninističnega gesla o „demokraciji centralizmu“.

Jugoslovanski stari gardi leninistična legitimnost pomeni zelo veliko za bodočnost njene oblasti. Enako kot komunistične partije v deželah sovjetskega bloka, tudi Zveza komunistov Jugoslavije trpi na dvojni manjšinskosti. Njeno celotno članstvo, z vso armado partijskega vladnega in vojaškega aparata dosega le pet do šest odstotkov prebivalstva; v članstvu te „avantgarde delavskega razreda“ pa so delavci v 30-40 odstotni manjšini in jih v partijskih vodstvih toliko da ni.

Uporabljanje leninskih metod partijske discipline in nadzorstva ob neprestanem opevanju Leninove predanosti cilju razsoka mile marksijanske „bodočnosti“ je pomagalo vzdrževati diktatorsko preteklost in sedanjost stare garde. Če bi propagandno ustvarjen človekoljubni lik Leninov sedaj postal skažen ali uničen, kot se je to zgodilo s prej toliko povečevanim obrazom Stalinovim, bi utegnil moralni in politični položaj stare garde utrpeti nepopravljivo škodo. Kljub več kot dveletnim čistkam je le še preveč „liberalnih“ in „nacionalističnih“ članov partije v vseh republikah-pokrajčinah, ki bi pritiskali, naj se partija odreče tudi Lenina kot utemeljitelja množičnega političnega nasilja tega stoletja.

vlasov in vetrini

Druga postavka v knjigi Otočje GULAG, ki je morala razdražiti ranljivo občutljivost stare garde v jugo-partiji, je Solženicinov popis usode, ki je zadela generala Vlasova in njegovo vojsko; potem, ko je Vlasov bil takorekoč prisiljen v nemško ujetništvo, kjer so bili sovjetski vojaki prepuščeni popolnemu brezpravju – sovjetska vlada ni podpisala ženevske konvencije o vojnih ujetnikih – so Vlasov in njegovi vojaki po nasilni vrnitvi v Sovjetsko zvezo vsi končali na „arhipelu – otočju GULAG“ (ruska kratica za Glavno upravo koncentracijskih lagerjev – op. Glasa) brez sodnega postopka. A zakaj naj bi ta ruska žaloigra skrbela jugoslovansko partijsko staro gardo? Dva sta razloga za to.

Pred vojno, med vojno in prva leta po vojni so vodilni člani jugoslovanske partije (= sedaj ponovno vladajoča stara garda) bili čistorodni boljševiki in neomejeno lojalni do Stalina. Kot taki so prikrojili „narodnoosvobodilno vojno“ v letih strahot 1941-1945 kot priročno sredstvo, da se znebijo zavednih nekomunistov. Začetni atentatorski in denunciantijski terorizem VOS-e se je v Sloveniji razširil v pravcato državljansko vojno, ko se je nekomunistična večina slednjič organizirala v učinkovito samoobrambo. Na slovenskem ozemlju je ta samoobramba prevladovala tako pred italijansko predajo septembra 1943 kot pred nemško kapitulacijo maja 1945. Obakrat je partijski teror rešila zunanja pomoč: italijanska artilerija leta 1943 in zavezniški tanki leta 1945.

Ko so kot posledica vprašljivih medzavezniških dogovorov v Jalti desetisoči slovenskih domobrancev in drugih oboroženih protikomunističnih enot iz raznih predelov Jugoslavije, ki so se ob koncu vojne zatekli v britansko zasedbeno območje Avstrije in so jih tam razorožili, bili zvičajno in nasilno vrnjeni v Jugoslavijo – med njimi skoraj 12 000 slovenskih domobrancev, – so jih tam odvlekli v odmaknjene gozdne predele in jih s strojnimi odstrelili v množične jamske grobove. Del te grozne resnice je celo zašel v Svetinov roman Ukana.

Solženicinovo ponovno odkritje in razkritje Vlasovlje tragedije je moralo globoko pretresti vest preostalih jugoslovanskih boljševikov, ki so odgovorni za podobna ali celo hujša zverinstva organiziranega hudodelstva v Jugoslaviji, posebno v Sloveniji, v letih 1945-1946. A tam ni vstal umetniški velikan Solženicinovega formata, ki bi uspel ta grozodejstva uspešno predočiti javnemu mnenju svobodnega sveta. A po Solženicinovih razkritjih GULAG-a bi utegnili tudi ta množična hudodelstva zagledati luč sveta.

Glede Slovenije pa velja še tale sklepna pripomba: VOS-ini umori neoboroženih in od okupatorja nezaščitenih slovenskih osebnosti in družin v razdobju italijanske okupacije, pa sumarični pokol vrnjenih domobrancev leta 1945 nosita v sebi še dve posebni oteževalni okolnosti. V razliko od Hrvaške, Srbije ter drugih dežel v Srednje-vzhodni Evropi zasedena Slovenija niti pod Italijani ni imela svoje kvizlinške vlade. Tudi se slovenske oborožene enote niso vjevale proti zaveznikom, ne na vzhodni, ne na zahodni fronti. Slovenske vaške straže in poznejši slovenski domobranci so bili izključno slovenski samoobrambni pojav proti izpričani partijski strategiji načrtnega zlorabljanja „narodnoosvobodilne borbe“ za likvidiranje vodilnih krščansko, demokratično in narodnostno usmerjenih Slovencev v Ljubljani in na slovenskem podeželju.

stanko tomažič: poslednje ure franceta balantiča

STANKO TOMAŽIČ je bil intimen sodrug Franceta Balantiča in Franceta Kremžarja še iz višjih gimnazijskih let: vsi trije so študirali na klasični gimnaziji. Po letu dni komunistične revolucije na Slovenskem so se v brambo proti nji osnovali Vaške straže. Z Balantičem vred se je 1943 pridružil Kremžarju, ki ju je bil povabil v vaško stražo. Po italijanskem razsulu 8. septembra 1943 je s Kremžarjem in Balantičem odšel na domobransko postojanko Grahovo pri Cerknici kot podčastnik. V noči od 23. na 24. november 1943 je doživel in preživel grahovsko tragedijo, ki je prinesla smrt Balantiču in Kremžarju. Do poslednjih trehtkov je bil z Balantičem. Kot tak je najzanesljivejša priča pesnikove agone. Rešil se je, ko je iz goreče Krajčeve hiše z nekaterimi drugimi skočil pod tehtnico v veži. Tam so jih našli domobranci, ki so prišli v pomoč oblegani posadki, žal prepozno. Stanko Tomažič je po rešitvi popisal grahovsko noč in zlom domobranske posadke, edini od rešenih. Spis je bil objavljen 1944 v reviji Dom in svet. Pozneje pa ga je z nekaterimi avtorjevimi dopolnili še izpred konca vojne natisnil 1955 v pesniškem opusu FRANCE BALANTIČ dr. Tine Debeljak. Stanko Tomažič je maja 1945 z domobransko vojsko prebežal v Vetrinj. Od tam so ga angleški zavezniki s tisoči drugih domobrancev vrnili v Slovenijo, kjer so ga slovenski komunisti ubili v enem izmed množičnih pokolov junija 1945. Za njegov grob ne vemo. Njegovo pričevanje o Balantičevi in Kremžarjevi smrti pa nam je dragocena zapuščina. V BALANTIČEVEM LETU jo znova nudimo slovenski javnosti z znovno prošnjo, da vsi, ki poznajo več navedenosti in okoliščin tragične grahovske noči jeseni 1943, dopolnijo to pričevanje z novimi sporočili in novimi zaznanji. GLAS jih bo rad objavil.

Dne 23. novembra sem bil v Logatcu, kjer sem zahteval ojačenje, municijo in avtomatsko orožje. Na povratku v Grahovo sem ob pol sedmih zvečer v bližini Cerknice srečal Kremžarja, ki se je peljal z avtomobilom v Logatec po navodila; kajti begunci iz Starega trga so prinesli poročila, da se giblje okoli Dan 200 sovražnikov. Naročil mi je, naj razpošljem izvidnice na običajne partizanske prehode in da naj imam posadko v pripravljenosti. Ob sedmih sem prišel v Grahovo. Balantiča sem našel v pisarni: delal je spiske straž in patrol. Prav značilno je povohal po zraku in se nasmehnil: „Čutiš? Pa naj le pridejo!“ Pograbila sva spiske in arhiv in vse skupaj odnesla v kasarno. Potem sva skoraj eno uro delala v kasarni in pripravljala za vsak primer. Nekoliko ga je skrbelo, ker se je pri fantih pojavila nervoznost. Napravil je obhod in, ko se je vrnil, so prišli Kremžar, Petrovič (poveljnik cerkniške domobranske posadke. – op. Glasa) in neki vodnik iz Begunj. Presodili smo položaj, pretuhtali smo vse možnosti in Cerkničani so se odpeljali. Balantič se je vlegel na posteljo in v hipu zaspal; drugi pa smo poslušali radio. Kremžar se je postavil pred njegovo posteljo in gledal Franceta: „Glej, kako je čuden!“ In res, čisto tiho je spal kakor ptič, obraz blede, roka na prsih bela, hladna; njegov obraz, ta hip brez naočnikov, je bil videti kakor mrtev. Dekle, ki je ravno takrat prišlo v sobo, ga je prišlo za roko in na glas vzkliknilo: „Kakor mrtvak!“ Prebudil se je. Ponorčevali smo se in jaz sem mu rekel: „France, si pa zelo siguren danes; še čevlje si sezul.“ „Saj ne bo nič,“ je rekel, in – takrat so počili že prvi strelji. Tekel sem ven na svoje mesto, razpostavljal fante in – boj se je začel. Kremžarja sem slišal, ko je vpraševal Balantiča, če je vse v redu. Opravljaj je nadzorstvo in pritličju na zadnji strani hiše. Čez eno uro, ko je napad nekoliko pojenjal, sem šel k njemu. Nasmehnil se mi je. Čevlje je imel še odvezane in je prav nerodno štorljal od fanta do fanta, spodbujal, kazal na hiše, naj pazijo, in prvičrat v življenju sem ga slišal kleti. Jezil se je nad komunisti, ki so lepo čepeli v zaslonih. Okoli pol dveh me je poklical. „Sedajle nekaj pripravljajo,“ mi je rekel. „Vse je potihnilo. Ali slišiš?“ Slišal sem škripanje voza, konjsko peketanje, nato pa tiste značilne glasove, ob katerih nam je že v Pudobu stiskalo srce. Top! Pogledal sem ga in vedel sem, da ve, kaj je. Priprl je trepalnice, poklical mitraljeza in rafali so se usuli proti kraju, kjer so top zakopavali. Naslednji dan je bila tam mlaka krvi. Prvi strel nazaj! Petrovič ga je sprejel na junaška prsa.

Mene je podsulo. Ko so me odkopali, sem zagledal Balantiča brez naočnikov. Brezizrazna maska. Ves omotičen sem odšel v prvo nadstropje in se naslonil na okno. Ob 7. zjutraj so oblegovalec vdrl v pritličje. Balantič se je s tremi fanti umaknil v prvo nadstropje. Branili smo stopnice. Top so premaknili za 120 stopinj in oddali zopet trideset strellov. Stisnili smo se v zadnjo sobo. Kremžar je bil ranjen v stegno. Po končanem topovskem ognju so jurišali. Vkopali smo se v ruševine in napad odbili. „Zažgali bomo, če se ne podaste!“ so vpili. Balantič se je ozrl: „Ne odgovarjajte jim!“ To je pa povedal tako, da sem videl njegovo misel: „Pustite jih, naj nas ne motijo! Ničesar nam ne morejo! Pustijo naj me, da sedem k svojemu ognjišču.“ In od takrat ni bilo zanj nič več kasarne, nič več boja, nič več nevarnosti. Odmaknil se je vsemu temu.

In obdala sta nas dim in ogenj. Stisnili smo se v majhno stransko sobico. Deset nas je bilo. Kremžar, ki je do tedaj ležal na postelji, se je dvignil: „Fantje, boljše da zgorimo, kot da se predamo!“ Sklonili smo glave. Kremžar je recitiral umor Priama iz Hamleta: „Osorni Pirus...“ Nato se je obrnil k Balantiču in rekel: „Kak umetnik umira z menoj, ali ne? France, skupaj bova umrla...“ in prijel ga je za roko. Kakor odsoten mu je prikimal in se usedel sredi sobe na tla. Pomoči ni bilo. Iz prsnega žepa sem vzel križec, ki mi ga je poslala pred nekaj dnevi mati za god. „Blagoslovljen je za smrt!“ sem rekel in ga dal Kremžarju. Tako me je pogledal, kakor da sem mu potisnil nož v srce. Z obema rokama ga je prijel in dolgo, dolgo gledal. Segel sem po njem, da bi ga dal drugemu. „Pusti!“ je rekel. Potem ga je poljubil in dal Balantiču... Od ust do ust je šel in bili smo pripravljeni na smrt. Ko smo obudili kesanje, je bilo vse tiho, le prasketanje ognja in od časa do časa na glas izrečena prošnja rožnega venca. Ob trideset na enajst se je začelo kaditi skozi pod natanko pod Balantičem. Dvignil je obraz proti meni. „Aha!“ je rekel in nič drugega. Zopet tisti mrtvaški obraz brez naočnikov, tista blede maska. Takrat pa sem odšel na podstrežje in zmetal zadnje bombe. Ko sem se med ognjem in dimom vrnil, sem ga videl še na istem mestu. Klečal je, sklanjajoč se naprej, tako da je imel glavo z obrazom na tleh, roke pa stegnjene po tleh. Vse okoli njega dim. In na glas se je smejal. Tudi sam sem se zakrohotal in iztisnil iz sebe: „Ne morem več!“ Potem sem skočil čez goreče stopnice v pritličje.

NE ITI NAPREJ, NE VEDETI, KAJ SE OKROG NAS ZGODI, NE IMETI POGUMA POGLEDATI RESNICE V OČI, ALI PA CELO ZADREMATI SREDI VARLJIVEGA MIRU, POMENI NAZADOVATI, ČAKATI NA TRENUTEK, KI NAS BO SPET NAŠEL NE-PRIPRAVLJENE. TREBA JE Z MISLIJO IN BESEDO SPREMLJATI DELO NAŠIH KULTURNIH DELAVCEV, DAJATI MOŽNOST, DA STOPIJO, KOLIKOR SE LE DA, DOSTOJNO PRED SVET IN PUSTITI ZRAVEN PRAVICO, DA PRECENIJO, KAJ JE MED NAMI ZRASLEGA.

pisatelj Zorko Simčič v Glasu SKA, maja 1954

o nas pišejo

8. novembra 1973 je tržaško-goriški tednik NOVI LIST natisnil daljše kritično poročilo o 2. zvezku lanskega Meddobja (2XIII). Poročilo je objavljeno na prvem mestu pod stalnim zaglavjem Iz kulturnega življenja. Podpisal ga je f. j. Bralcem Glasa ga v celoti ponatiskujemo.

Pod naslovom Druga številka „Meddobja“ je zapisal kritik: Iz Argentine je prispela druga letošnja številka slovenske revije »Meddobje«, ki jo izdaja Slovenska kulturna akcija četrtletno. Glede na argentinske predpise je na prvem mestu pesem v kastiljanščini, ki jo je napisal France Papež. Sledita dve pesmi Karla Rakovca, »Drevo v megli« in »Vkle-sani gib kolena«. Iz njih diha čar tujine, nekaka eksotičnost tujih krajev in prizorov.

France Papež je prevedel tudi lep in zanimiv odlomek iz romana »Bomarzo«, katerega avtor je argentinski pisatelj Manuel Mujica Láinez. Iz opombe na koncu zvmemo, da spada Láinez kot pisatelj, kritik in esejist med najboljše sodobne argentinske pisatelje. Mednarodno znan je postal ravno po romanu »Bomarzo«, in je bil preveden že v vse glavne evropske jezike. Prevedeni odlomek prikazuje znamenito pomorsko bitko pri Lepantu, o čemer pripoveduje v prvi osebi glavni junak romana, postarni humanistični izobraženec. Opis je izredno silovit in plastičen, pomešan z raznimi izmišljenimi, v glavnem pa resničnimi podrobnostmi o tedanjih ljudeh, vladarjih in razmerah. Prevod je res dober, moti le nekaj zastarelih besed kot npr. srbohrvaška tujka brodovje namesto ladjevje.

Fance Papež je napisal tudi esej o strukturi poezije Vladimira Kosa, v katerem pravi: »Poezija Vladimira Kosa je – dejal bi – cesta njegovega bitja, spremljana v svet in nadsvet; je drobna sled v brezkončno smer duha, kot poje v pesmi „Končati morava“ v zbirki »Dnevnik ugaslih trenutkov iz Fudži«, ki jo predstavljamo:

Cesta čaka za jablano vasi,
brez opominov.

Boječ se raje.

Mojo culico noseča
v Tokio.

Cesta mojega bitja,
snov besed.

Kot tista Prva,
izgovorljiva zmeraj lažje.

Drobna sled v brezkončno smer.

»To je Kosova poezija: sled v brezkončno smer« zaključuje Papež.

Sledi omenjeni Kosov cikel, vsega skupaj nad trideset pesmi, med katerimi je nekaj prevedenih japonskih, ki posebno odgovarjajo Kosovemu občutju. Sploh je opaziti v njegovih pesmih velik vpliv japonske poezije in že po tem je Kos v slovenski poeziji edinstven pojav.

Milan Kopušar je objavil esej »Apparuit humanitas«, v katerem duhovito in miselno globoko razpravlja o odnosu med krščanstvom in sodobnim svetom ter o vplivu krščanstva kot kvasu resničnega napredka po vsem svetu.

Manj nas zadovolji članek Alojzija Kukovice »Problemi revolucije v etičnem pogledu«, kjer se mešajo nekatera veljavna spoznanja z drugimi, v katerih čudno prilagaja moralna načela utilitarizmu in konformizmu, češ, uzurpatorski oblasti se je dovoljeno upirati samo toliko časa, dokler ni trdno na oblasti. Kukovica trdi: »Občna blaginja zahteva, da tista vlada, ki je v dejanskih razmerah edina možna, postane s časom zakonita oblast.« Tu zamenjuje Kukovica vse križem mednarodno pravo, moralne pojme, politično doslednost in razloge vesti. Dejansko to pomeni, da se je dovoljeno upirati uzurpatorju samo toliko časa, dokler traja boj za oblast. Ko pa je ta boj odločen, se mu je treba ukloniti v imenu miru in blaginje. A kakšne in čigave blaginje? Blaginje brezbržne in strathopetne večine? Po teh načelih bi imeli vsi diktatorji zelo mirno življenje in vsak odpor proti njim bi bil ne le nesmisel, ampak nemoralen in škodljiv. Ljudje bi morali mirno, pasivno prenašati vse diktatorske zločine in krivice in diktatorji imajo prav, če zapirajo disidente, jih vtikajo v umobolnice ali v koncentracijska taborišča kot v Sovjetski zvezi in še kje, ali jih obglavljajo in streljajo kot v Hitlerjevi Nemčiji in Čilu, vedno v imenu ljudstva in državne blaginje in v obrambo »zakonite« oblasti. Zdi se nam, da je Kukovičin razlaganje prava, najbrž nehotena, filozofija in opravičevanje vsakršnega kolaboracionizma z diktaturami in političnega konformizma.

V rubriki »Kritike in presoje« piše Vladimir Kos o Rebulovi knjigi »Smer – Nova zemlja«. Revijo krasijo fotografije iz uprizoritve Rebulove drame »Pilatova žena« na odru Slovenske hiše v Buenos Airesu.

ČE BO MEDDOBJE PRINESLO ENO SAMO ISKRICO K TLEČEMU OGNJU NAŠE KULTURE, ČE BO DOPRINESLO EN SAM KAMENČEK K TAKO POTREBNI KULTURNI ZGRADBI, BO NAMEN REVije VEČ KO DOSEŽEN.

pisatelj Zorko Simčič v Glasu SKA, maja 1954

darovi

Frane Lobnik, Argentina, 4 pese
Sebo Kocmur, Argentina, 20 pesov
Jože Stefanič, Argentina, 50 pesov
N. N., Argentina, 1000 pesov
Štefka Mikuš, Argentina, 200 pesov
Jože Albrecht, Argentina, 50 pesov
ga. N. N., Argentina, 1 peso
Valentina Urbančič, Argentina, 10 pesov
dr. Anton Ravnik, ZDA, 6 dolarjev
duhovnik Leopold Mihelič, ZDA, 2 dolarja
lazarist Tone Žrnec, Kanada, 20 dolarjev
ing. Matija Tuma, Švica, 3.80 dolarjev
dr. Jože Prešeren, Trst, 9.150 lir
Dora Kosovel, Trst, 4.500 lir
duhovnik Anton Dejak, Francija, 500 pesov
duhovnik Leopold Mihelič, ZDA, 100 pesov
prof. Jožko Hutter, Avstrija, 1000 šlingov
Ivan Zver, Francija, 100 frankov
ing. N. N., Nemčija, 5 nemških mark
dr. N. N., Nemčija, 15 nemških mark
g. J. J., Nemčija, 10 nemških mark
Anton Guštin, Nemčija, 10 nemških mark
g. L. J., Nemčija, 10 nemških mark

Roman Rus, Italija, 6 dolarjev
duhovnik Jože Ferkulj, ZDA, 100 dolarjev
Peter Markež, Kanada, 4 dolarje
Branko Pogačnik, ZDA, 8 dolarjev
duhovnik Maks Komac, Italija, 3850 lir
o. Gabrijel Arko OFM, Argentina, 30 pesov
Vinko Žitnik, Argentina, 10 pesov
N. N., Argentina, 15 pesov
N. N., R. Mejia, Argentina, 50 pesov
Jože Mikelj, Argentina, 30 pesov
Mimi Martinčič, Kanada, 3 dolarje
N. N., Kanada, 4 dolarje
prof. Alfonz Čuk, ZDA, 100 dolarjev
Ignacij Hren, ZDA, 14 dolarjev
Karel Mauser, ZDA, 20 dolarjev

podporna članarina

Dušan Pipp, Argentina, 100 pesov
ing. Stojan Kertelj, ZDA, 9 dolarjev
dr. Karel Vojska, Švica, 25 dolarjev
N. N., Buenos Aires, 200 pesov
dr. Jože Dobovšek, Buenos Aires, 200 pesov

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izhaja mesečno. Urednik Nikolaj Jeločnik; sodeluje France Papež. Za podpisane članke odgovarja avtor. — Tiska ga Editorial Baraga S. R. L., Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. — Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Acción cultural Eslovena), Valentín Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

CORREO ARGENTINO Suc. 6 y 7 (B)	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 1209421